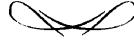

Summary

To recover the institution of the Eucharistic *thiasos* it is desirable to restore (1) the meanings of Ex. 24:5–11; (2) the Jewish practice of *Kinyan*; (3) the idiom of «eating his pieces»; and (4) the widespread Asian legend of saints who gave their flesh and blood to save the lives of others. Then Isaiah 53 may be reviewed. Our sources are completed by (5) Jesus's inventive self-definitions and (6) Paul's and the evangelists' *midrashim* on scraps of reminiscence. Yet (7) there is an aroma appropriate to the Messiah's banquet promised at Cant 7:3(2).

LITTERATUR

Jörgen Magnusson: *Rethinking the Gospel of Truth. A Study of its Eastern Valentinian Setting*. 189 sid. Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala 2006.

Denna avhandling, disputerad och godkänd i september 2006, handlar om *Sanningens evangelium*, den tredje traktaten i Nag Hammadi Codex I (den så kallade «Jung Codex»). Denna traktat består av en valentiniansk gnostisk predikan om det «sanna evangeliet». Jörgen Magnusson presenterar i sin avhandling två nya översättningar av den koptiska texten och nya förslag om hur den ska tolkas.

I det första kapitlet diskuterar författaren Nag Hammadi-fyndet och dess betydelse för forskningen om den valentinianska varianten av kristendomen, och gnosticismen i allmänhet. Han fortsätter med en överblick av forskningen angående *Sanningens evangelium*, dess relation till valentinianismen och gnosticismen, dess uppkomst, och dess sociala och historiska sammanhang. Han tar särskild hänsyn till Einar Thomassens nya bok om valentinianismen (*The Spiritual Seed. The Church of the «Valentinians»*, Brill 2006). Det är klart att Thomassens bok har varit av stor betydelse för Magnusson, och detta syns i alla delar av avhandlingen. Thomassen har rekonstruerat valentinianismens historia, och på grundval av en analys av alla källor som finns har han skildrat de väsentliga lärorna av valentinianismens två «skolor», den «västra» skolan och den «östra». Magnusson grundar sin analys av *Sanningens evangelium* på Thomassens rekonstruktion av valentinianismens historia, och han har rätt att göra det.

Det andra kapitlet heter «Communication centred approaches», där författaren tar upp de nya metoderna som han använder i sin tolkning av *Sanningens evangelium*. Dessa är «text linguistics», «intertextuality» och nya teorier om hur man ska översätta en text från ett språk till ett annat. I sin användning av textlingvistik är

han närstående NT-exegetiken i Uppsala, särskilt den metod som har förts fram av Lars Hartman.

Det tredje kapitlet heter «Applying the method on the Gospel of Truth». Detta kapitel innehåller en mycket detaljerad analys av den första delen av *Sanningens evangelium*, vad författaren kallar dess «first chapter» (16,31–18,31a). Detta kapitel, enligt Magnusson, består av elva små bitar, och varje enhet får en «macrostructural» analys, en «microstructural» analys och en «semantic» analys. Hade han gjort det samma med de andra delar av texten skulle boken ha blivit jättetjock! Ändå skulle det ha varit bra om han hade identifierat de andra «kapitlen» i *Sanningens evangelium*, vilket han inte har gjort.

Magnussons två översättningar finns i det fjärde kapitlet, en «basic» översättning som finns på vänster sidan och en «analytical» översättning på den högra. Den första översättningen är mer bokstavlig, och den andra mer läsbar.

I det femte kapitlet («The Gospel of Truth and Valentinian discourse») tar Magnusson upp några viktiga teman i *Sanningens evangelium*, och jämför hur dessa teman behandlas i andra valentinianska källor. Till exempel diskuterar han vad sägs om «alltet» («the All»), som består av andliga väsen som existerar inom Gud fadern och kommer från honom. Magnusson hävdar att *Sanningens evangelium* hör till ett tidigt stadium i utvecklingen av den östra skolan inom valentinianismen.

Kapitel 6 heter «The socio-religious context of the Gospel of Truth». Magnusson är intresserad bl.a. av hur predikanten (författaren som «jag») uppmanar och uppmuntrar sin församling («ni» eller «vi»). Magnusson påpekar att *Sanningens evangeliums* författare har en synpunkt på det bibliska laget som är olik den som finns t.ex. i Ptolemaeus' *Brev till Flora*. (Ptolemaeus var en ledare i den «västra skolan».) Båda lagenligheten och laglöshet hör till den «kosmiska

sfären» enligt *Sanningens evangelium*. Magnusson hävdar även att det i texten bara finns två grupper: dels gnostikerna som är Guds faderns barn, dels människor som hör till förseelsen («Error») och som står utanför frälsningen. Å andra sidan finns i den «västra» valentinianismen tre grupper: «andliga» (*pneumatikoi* = gnostiker), «psykiker» (*psychikoi* = kyrkliga) och «kroppsliga» (*hylikoi*) som inte har tillgång till frälsningen.

I sin sammanfattning (kap. 7, «Rethinking the Gospel of Truth») hävdar Magnusson att *Sanningens evangelium* är en välkomponerad predikan skriven av Valentinus själv i Rom i mitten av etthundratalet. Jag tycker att denna slutsats är alldeles riktig.

Det är märkvärdigt att denna avhandlingens författare har kunnat se så många nya och intressanta saker i *Sanningens evangelium*. Ja märkvärdigt, eftersom Jörgen Magnusson är helt blind.

Birger A. Pearson

Catherine Hezser: *Jewish Slavery in Antiquity*, 439 sid. Oxford University Press, Oxford 2006.

Slaverimetatoriken spelar en utomordentligt betydelsefull roll i Bibeln: exodusmotivet kan med rätta beskrivas som GT:s *master story*, åtminstone i dess judiska receptionshistoria. Även i NT är slaveridiskursen central: i Jesu liknelser framställs regelmässigt Gud som en kosmisk slavägare och människorna som dennes slavar, Paulus kallar sig gärna «Kristi slav», och väsentliga teman och termer i den kristna soteriologin är hämtade från slaverisfären, t.ex. «frälsning» (från «fri-halsning», dvs. tillfället då slaven befrias från halsbojan). Särskilt i Matt. liknas den yttersta domen vid en slavägares kroppsbestraffning av sina slavar. Det är kanske därför inte konstigt att kristendomen utan problem tycks ha frodats i två slaverikulturer: dels i det antika Rom vid vår tideräknings början, dels i den amerikanska södern *antebellum*. Slaveriterminologin kanoniserades tidigt inom kristendomen: eftersom förhållandet mellan den kristne och Gud liknades vid relationen mellan en slav och en (föredömlig) slavägare kunde väl inte rimligen slaveriet vara fördömligt?

Frågan som ställs i den här recenserade boken är emellertid vilken roll slaveriet spelade inom antik *judendom*: finns det en specifikt *judisk* tolkning av bibeltexternas slaverimetatorik? Det explicita syftet med boken är att (s. 2) «examine the differences and similarities between ancient Jewish, Graeco-Roman, and Christian society». Bokens författare är väl skickad att kartlägga detta intressanta och relativt outforskade område: Catherine Hezser har tidigare i såväl

monografi- som artikelformat skrivit om den rabbiniska rörelsens sociala struktur och om förhållandet mellan judendom och grekisk-romersk kultur. Hon har under fem år undervisat och forskat vid Freie Universität i Berlin och under ett decennium vid Trinity College i Dublin. För närvarande verkar hon vid School of Oriental and African Studies, University of London.

Hur förhåller sig då den antika judendomen till slaveri? Även judiska författare använder faktiskt slaveri för att beskriva *andliga* dimensioner: en okontrollerad människa anses sålunda vara slav under sina lidelser etc. Slavar får alltså finna sig att i exempelvis Filons verk utgöra en kollektiv symbol för andlig insufficiens. Den avgörande skillnaden mellan judisk och kristen slaveridiskurs verkar vara att den dåtida judendomen i princip hävdade att slaveri och judiskhet är oförenliga kategorier. Jordiskt slaveri kan egentligen inte förenas med judisk monotheism eftersom Guds Israel ytterst sett tillhör enbart Israels Gud — och därför inte kan ägas av någon jordisk herre. Det är alltså i princip omöjligt att vara förslavad och jude på en gång eftersom ett sådant ägandeförhållande strider mot exodusmotivet. Detta är dock den *principiella* hållningen. Två omständigheter bör nämnas: för det första förslavades uppskattningsvis 100 000 judar i samband med det andra upproret mot Rom. I *verkligheten* fanns det alltså i högsta grad förslavade judar. För det andra utfärdades vid åtminstone tre tillfällen (335, 339 och 384 e.Kr.) dekret som förbjöd judar att låta omskära sina icke-judiska slavar. Hezser menar att detta tyder på att välbärgade judar ägde och omskar icke-judiska slavar. Dessa två omständigheter visar att det är stor skillnad mellan teori och praktik i denna fråga. Hezser hävdar att det är omöjligt att fastställa hur många slavar det fanns i den judiska kontexten, men att det inte kan ha varit fråga om «mass slavery» på grund av de två omständigheter som angavs ovan.

Boken består av fyra huvuddelar: (1) *the status of slaves*, (2) *slaves and the family*, (3) *slaves and the economy*, samt (4) *the symbolic significance of slavery*. En av dess främsta förtjänster är att den uppmärksammar de kvinnliga slavarnas särskilt utsatta situation i den romerska kulturen. Som slavar var de utan rättigheter, som kvinnor utsattes de inte sällan för sexuella övergrepp. En slavinna ansågs nämligen vara sexuellt tillgänglig för sin *paterfamilias* om denne exempelvis inte ville få fler arvingar genom att idka sexuellt umgänge med sin hustru. (Det är av värde att notera att förhållandet är det rakt motsatta i 1 Mos. där syftet med sexuellt umgänge med slavinnorna just var att *erhålla* arvingar. Abrahams förhållande med Hagar är det mest berömda exemplet). Hezser menar att rabbinerna inte uttryckligen fördömde att manliga (för kvinnor gällde — givetvis — helt andra regler) slav-